

İstanbul Büyükşehir Belediyesinde Görevli İtfaiyecilerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu Belirtilerinin İncelenmesi

Mert Akcanbaş¹ *, Vildan Zor²

¹ Psikoloji Bölümü, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

² Uzman Klinik Psikolog, İstanbul, Türkiye

Makale Tarihiçesi

Gönderim: 09.06.2021

Kabul: 29.11.2021

Yayın: 31.12.2021

Araştırma Makalesi

Öz- Travma Sonrası Stres Bozukluğu ağır bir örselenmenin ardından ortaya çıkan bir rahatsızlıktır. Bilindiği gibi zorlayıcı ve örselleyici durumlara maruz kalmak Travma Sonrası Stres Bozukluğu belirtileri için bir risk faktörü oluşturmaktadır. Bu nedenle askerler, itfaiyeciler, arama kurtarma ekip üyeleri gibi gruplarda Travma Sonrası Stres Bozukluğu bazen mesleki bir hastalık olarak görülmektedir. Bu çalışmada itfaiyecilerin Travma Sonrası Stres Bozukluğu belirtilerinin çeşitli sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmanın örneklemini İstanbul Büyükşehir Belediyesinde çalışan itfaiyecilerden oluşmaktadır. Araştırmaya aktif olarak operasyonlara katılan Anadolu yakası 100 Avrupa yakası 100 kişi olmak üzere toplam 200 itfaiyeci katılmıştır. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerini öğrenmek amacıyla sosyodemografik bilgi formu ve travma sonrası stres bozukluğu belirtilerini incelemek için Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; toplam 200 itfaiyecinin yaş, eğitim, medeni durum ve bu meslekteki çalışma sürelerine göre Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ancak Avrupa bölgesinde çalışan itfaiyecilerin sahip oldukları çocuk sayılarına göre Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, 200 itfaiyecinin mesleğe başlama yaşlarına göre Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ve Avrupa bölgesinde çalışan 100 itfaiyecinin gelir düzeylerine göre kaçınma ve olumsuz değişiklik puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler- Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Mesleki Rahatsızlık, İtfaiyeciler, İstanbul Büyükşehir Belediyesi

Investigation of Post Traumatic Stress Disorder Symptoms Among Firefighters in Istanbul Metropolitan Municipality

Mert Akcanbaş¹, Vildan Zor²

¹ Psychology Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Uskudar University, Istanbul, Türkiye

² Clinical Psychologist, İstanbul, Türkiye

Article History

Received: 09.06.2021

Accepted: 29.11.2021

Published: 31.12.2021

Research Article

Abstract- Post-Traumatic Stress Disorder is a condition that occurs following a severe trauma. Exposure to challenging and traumatic situations is a risk factor for post-traumatic stress disorder symptoms. Therefore, Post Traumatic Stress Disorder appears as an occupational disorder among firefighters, soldiers, rescue workers and similar groups. This study was conducted to investigate the relationship between posttraumatic stress disorder symptoms and various sociodemographic variables. The sample of the study consists of firefighters working in Istanbul Metropolitan Municipality. Totally 200 firefighters participated in the study, 100 of the participants were in the European side the other 100 were from the European side. In order to determine the sociodemographic characteristics of the participants Sociodemographic Information Form and Post Traumatic Stress Disorder Checklist for the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorder was used to examine the symptoms of post-traumatic stress disorder.

According to the results of the research; There is no significant difference between post-traumatic stress disorder checklist scale and sub-dimension scores according to age, education, marital status and working time in this profession, there is a significant difference between the total scores of post-traumatic stress disorder checklist with respect to the number of children of firefighters working in the European region, there is a significant difference between post-traumatic stress disorder checklist scale and sub-dimension scores of 200 firefighters with respect to the age of onset of profession, and there is a significant relationship between the scores of avoidance and negative changes according to the income levels of 100 firefighters working in the European region.

Keywords - Posttraumatic Stress Disorder, Occupational Disorder, Firefighters, Istanbul Metropolitan Municipality

¹ mert.akcanbas@uskudar.edu.tr 0000-0003-1811-2732

¹ vldnzor@gmail.com 0000-0001-9129-0303

* Sorumlu Yazar/Corresponding Author: mert.akcanbas@uskudar.edu.tr, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul/Türkiye

1. Giriş

Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) terörist saldırılar, şiddet içeren suçlar, istismar, askeri çatışmalar, savaş, doğal afetler, ciddi kazalar veya cebir gibi travmatik veya yaşamı tehdit eden olayların yaşanması veya belirtilen bu olaylara tanık olunmasından kaynaklı oluşabilecek psikiyatrik bir bozukluktur (Iribarren vd, 2005). Olağan dışı, beklenmedik, sarsıcı olayları yaşayan kişilerin çoğunda öfke, korku ve şaşkınlık görülür. Bu tür sarsıcı olaylara maruz kaldıktan sonra çoğu bireyde akut örselenme belirtileri olur ve bu semptomların zamanla yatışması beklenir. Bazı durumlarda ise kişilerin belirtileri zamanla yatışmaz ve daha da kötüleşir. Bu tür örselleyici olaylardan sonra gecikmiş ve uzamış olarak ortaya çıkan belirtilerin olduğu durumlarda TSSB'den bahsedilebilir (Öztürk ve Uluşahin, 2016). Doğal afetler, ciddi kazalar, tecavüz, savaş ve işkence gibi ağır yaşam olaylarına maruz kalan bireylerde TSSB belirtilerinin görülme olasılığı yüksektir. TSSB ayrıca aşırı derecede korkutucu ve tehdit edici olaylara maruz kalma sonrası gelişen zihinsel bir bozukluktur (Bonanno, 2004). Ruzak vd. 2011 yılında yaptıkları araştırmada bu hastalığa sahip olan bireylerin, tekrar eden düşünceler, anılar, rüyalar veya kabuslarla travmatik olayı tekrar yaşıyor gibi hissettiklerini söylemektedir. Diğer taraftan Marx (2005) mağdurların genellikle travmatik olayı hatırlatan aktivitelerden, düşüncelerden, hislerden ve konuşmalardan kaçındıklarını belirtmektedir. Ayrıca mağdurların, diğer insanlardan kopmuş hissettikleri, daha önceleri yapmaktan keyif aldıkları etkinliklere karşı ilgilerini kaybettikleri, aşırı uyarım, irkilme, konsantrasyon kaybı ve uyku problemleri yaşadıkları bilinmektedir (Ruzek vd., 2011). Tüm bunlara ek olarak mağdurlar, kendileri hayatta kaldığı ve diğerleri bunu başaramadığı için aşırı suçluluk duygusuna sahip olabilirler (Comer, 2013). Marx'a göre (2005) TSSB ayrıca bazı arama kurtarma ekip üyelerini de etkilemektedir; TSSB'nin afetzedeler arasındaki yaygınlığı %30 ile %40 iken bu oran arama kurtarma ekip üyelerinde %10 ile %20 arasında değişmektedir. Yapılan araştırmalara göre bazı meslek grupları TSSB açısından risk altındadır. Bu meslek gruplarına örnek olarak polisler, acil servis çalışanları, itfaiyeciler ve askerler gösterilebilir. TSSB'nin polis, itfaiye ve acil servis çalışanları arasında görülme sıklığı %6 ile %32 arasında değişmektedir (Javidi ve Yadollahie, 2012). Literatürde uzun yıllar bu mesleklerde çalışma ile TSSB arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır. mevcuttur (Corneil, 1995; Bezabh vd., 2018). Bu araştırmanın amacı İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde çalışan itfaiyecilerin Travma Sonrası Stres Bozukluğu belirtilerinin incelenmesidir.

2. Materyal ve Yöntem

Kesitsel tipte olan bu çalışmanın evrenini İstanbul Büyük Şehir Belediyesinde çalışan itfaiyeciler oluşturmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Dairesi toplam 125 istasyonda yaklaşık 4,500 çalışan istihdam etmekte ve yılda yaklaşık 60,000 olaya müdahalede bulunmaktadır. Araştırmada en yoğun operasyon trafiğine sahip dokuz istasyon belirlenerek bu istasyonlarda kota yöntemi ile örneklem seçilmiştir. Çalışmaya katılan itfaiyeciler Ümraniye 16, Üsküdar 27 Kadıköy 15, Maltepe 27, Kartal 15 kişi olmak üzere Anadolu yakasında çalışan toplam 100 ve Beşiktaş 19, Beyoğlu 37, Şişli 29, Bakırköy 15 kişi olmak üzere Avrupa yakasında çalışan toplam 100 kişi olarak değerlendirilmiştir. Örnekleme aracılığıyla evren hakkında çıkarımlarda bulunmayı sağlayan ve nicel araştırma modellerinden biri olan ilişkisel tarama yönteminin kullanıldığı araştırmada bir meslek grubu olarak tekrarlayan şekilde zorlayıcı ve örselleyici olaylara maruz kalan itfaiyecilerde TSSB belirtileri incelenmiştir. Veri toplama aracı olarak Sosyodemografik veri formu ve Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı, Beşinci Baskı (DSM-5) için TSSB Kontrol Listesi Ölçeği kullanılmıştır. Sosyodemografik veri formu yaş, cinsiyet, eğitim, gelir düzeyi ve benzeri faktörleri içermek suretiyle katılımcılar hakkında detaylı bilgi edinmeyi sağlamaktadır. Araştırma yapılmadan öncesi kullanılacak olan ölçekler, sosyodemografik form, araştırmanın amacı, araştırmanın modeli ve araştırmaya dahil tüm bilgiler Üsküdar Üniversitesi etik kuruluna sunulmuş ve araştırmanın yapılması için onam alınmıştır. Ayrıca araştırmanın uygulanması için gerekli izin İstanbul Büyük Şehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığı'ndan sağlanmıştır. Tüm izinler alındıktan sonra operasyonlarda aktif görev yapan itfaiyecilere bilgilendirilmiş onam formu sunulmuş ve araştırma hakkında bilgi verilmiş ve imzalatılmıştır. Ölçekler itfaiyecilerin çalışma alanlarına gidilerek elden verilmiş ve süreç takip edilmiştir.

2.1. Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği

TSSB Kontrol Listesi Ölçeği değerlendirmede tarama aracıdır. Türkçe'ye Boysan vd. (2017) tarafından çevrilmiş olup, DSM V'teki TSSB tanı kriterleri esas alınarak tasarlanmıştır. Kendini değerlendirme yöntemine dayalı olarak kullanılan ölçek önceki ölçekle benzer olarak son 30 gün içindeki TSSB semptomlarını ölçmektedir. İçeriğindeki 20 soru maddesi, DSM-5 TSSB tanı kriterleri ile uyumlu olup; (B kriteri) yeniden yaşantılama, (C kriteri) kaçınma, (E kriteri) aşırı uyarılmışlık ve (D kriteri) olumsuz değişiklikler belirti kümelerine yönelik 4 alt boyutta incelenmektedir. Soru maddelerine verilen cevaplar beşli skala üzerinde değerlendirilerek, her bir soruya "hiç" (0 puan) ile "aşırı" (4 puan) arasında cevap verilmesi beklenmektedir. Bu ölçek travma sonrası belirtileri saptamak amacıyla kullanılmıştır.

2.2. Verilerin İstatistiksel Analizi

Verilerin analizi IBM Statistical Package for Social Sciences 24 (IBM SPSS 24.00) programı kullanılarak yapılmıştır. Kolmogorov-Smirnov normallik test sonucuna göre analizlerde Bağımsız Örneklem T Testi, Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis H testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Araştırmada güven düzeyi % 95 ($\alpha = 0.05$) olarak kabul edilmiştir. Değişkenler arasında ilişki olup olmadığını belirlemek için Spearman Korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

3. Araştırma Bulguları

Araştırmaya baktığımızda Avrupa yakasında çalışan katılımcı 100 itfaiyeciden %2,0 'sinin ilkökul, %42,0 'sinin lise, %52,0 'sinin lisans, %4,0 'ünün lisansüstü düzeyinde eğitime sahip olduğu; %15,0 'inin bekâr, %80,0 'inin evli, %5,0 'inin boşanmış/dul olduğu; %6,0 'sının düşük, %88,0 'inin orta, %6,0 'sının yüksek düzeyde gelirinin olduğu gözlenmiştir. Evli, boşanmış/dul olan 85 itfaiyeciden %10,6 'sının çocuğu olmadığı, %23,5 'inin 1 çocuk, %32,9 'unun 2 çocuk, %32,9 'unun 3 ve üstünde çocuğu olduğu gözlenmiştir. Anadolu yakasında çalışan 100 itfaiyeciden %1,0 'inin ortaokul, %47,0 'sinin lise, %49,0 'unun lisans, %3,0 'ünün lisansüstü düzeyinde eğitime sahip olduğu; %13,0 'ünün bekâr, %84,0 'ünün evli, %3,0 'ünün boşanmış/dul olduğu; %9,0 'unun düşük, %87,0 'sinin orta, %4,0 'ünün yüksek düzeyde gelirinin olduğu gözlenmiştir. Evli, boşanmış/dul olan 87 itfaiyeciden %6,9 'unun çocuğu olmadığı, %16,1 'inin 1 çocuk, %42,5 'inin 2 çocuk, %34,5 'inin 3 ve üstünde çocuğu olduğu gözlenmiştir. Toplam 200 itfaiyeciden %1,0 'inin ilkökul, %0,5 'inin ortaokul, %44,5 'inin lise, %50,5 'inin lisans, %3,5 'inin lisansüstü düzeyinde eğitime sahip olduğu; %14,0 'ünün bekâr, %82,0 'sinin evli, %4,0 'ünün boşanmış/dul olduğu; %7,5 'inin düşük, %87,5 'inin orta, %5,0 'inin yüksek düzeyde gelirinin olduğu gözlenmiştir. Evli, boşanmış/dul olan 172 itfaiyeciden %8,7 'sinin çocuğu olmadığı, %19,8 'inin 1 çocuk, %37,8 'inin 2 çocuk, %33,7 'sinin 3 ve üstünde çocuğu olduğu gözlenmiştir.

Tablo 1. Sosyodemografik Özellikler

		Bölge				Toplam	
		Avrupa		Anadolu			
		N	%	n	%	N	%
Eğitim Düzeyi	İlkokul	2	2,0	0	0,0	2	1,0
	Ortaokul	0	0,0	1	1,0	1	0,5
	Lise	42	42,0	47	47,0	89	44,5
	Lisans	52	52,0	49	49,0	101	50,5
	Lisans Üstü	4	4,0	3	3,0	7	3,5
	Toplam	100	50,0	100	50,0	200	100,0
Medeni Durum	Bekâr	15	15,0	13	13,0	28	14,0
	Evli	80	80,0	84	84,0	164	82,0
	Boşanmış/Dul	5	5,0	3	3,0	8	4,0
	Toplam	100	50,0	100	50,0	200	100,0
Çocuk Sayısı	Çocuk Yok	9	10,6	6	6,9	15	8,7
	1 Çocuk	20	23,5	14	16,1	34	19,8
	2 Çocuk	28	32,9	37	42,5	65	37,8
	3 Çocuk ve Üstü	28	32,9	30	34,5	58	33,7
	Toplam	85	85,0	87	87,0	172	100,0
Gelir Düzeyi	Düşük	6	6,0	9	9,0	15	7,5
	Orta	88	88,0	87	87,0	175	87,5
	Yüksek	6	6,0	4	4,0	10	5,0
	Toplam	100	50,0	100	50,0	200	100,0

Tablo 2. Yaş, Mesleğe Başlama Yaşı ve Çalışma süresi

	Ort.	Bölge				Toplam		
		Avrupa		Anadolu		N	%	
		N	%	n	%			
Yaş	< 39 Yaş	38,64	57	57,0	48	48,0	105	52,5
	≥ 39 Yaş		43	43,0	52	52,0	95	47,5
	Toplam		100	50,0	100	50,0	200	100,0
Mesleğe Başlama Yaşı	< 26 Yaş	25,62	44	44,0	59	59,0	103	51,5
	≥ 26 Yaş		56	56,0	41	41,0	97	48,5
	Toplam		100	50,0	100	50,0	200	100,0
Bu Meslekteki Çalışma Süresi (Yıl)	< 13 Yıl	13,02	49	49,0	39	39,0	88	44,0
	≥ 13 Yıl		51	51,0	61	61,0	112	56,0
	Toplam		100	50,0	100	50,0	200	100,0

Toplam 200 itfaiyecinin %52,5 'inin 39 yaş altında, %47,5 'inin 39 yaş ve üstünde olduğu; %51,5 'inin 26 yaş altında mesleğe başladıkları, %48,5 'inin 26 yaş ve üstünde mesleğe başladıkları; %44,0 'ünün 13 yılın altında itfaiyeci olarak çalıştığı, %56,0 'sının 13 yıl ve üstünde itfaiyeci olarak çalıştıkları gözlenmiştir.

Tablo 3. Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği ve Alt Boyut Puanları Hakkında Tanımlayıcı İstatistikler

Bölge	Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği ve Alt Boyutları	Ort.	S. Sapma	Min	Max	P
Avrupa N=100	Yeniden Yaşama	5,23	4,83	0,00	20,00	0,00
	Kaçınma	2,09	2,17	0,00	8,00	0,00
	Olumsuz Değişiklikler	6,65	6,31	0,00	23,00	0,00
	Aşırı Uyarılma	6,42	6,25	0,00	24,00	0,00
	Toplam	20,39	17,45	0,00	66,00	0,00
Anadolu N=100	Yeniden Yaşama	6,56	3,96	0,00	20,00	0,01
	Kaçınma	2,50	1,85	0,00	8,00	0,00
	Olumsuz Değişiklikler	8,35	6,04	0,00	26,00	0,04
	Aşırı Uyarılma	7,21	5,15	0,00	22,00	0,00
	Toplam	24,62	15,08	0,00	76,00	0,11*
N=200	Yeniden Yaşama	5,90	4,46	0,00	20,00	0,00
	Kaçınma	2,30	2,02	0,00	8,00	0,00
	Olumsuz Değişiklikler	7,50	6,22	0,00	26,00	0,00
	Aşırı Uyarılma	6,82	5,72	0,00	24,00	0,00
	Toplam	22,51	16,40	0,00	76,00	0,00

p: Kolmogorov-Smirnov Normallik Testi, *p>0,05: Normal Dağılım Göstermekte

Toplam 200 itfaiyecinin yeniden yaşama puan ortalamasının 5,90, kaçınma puan ortalamasının 2,30, olumsuz değişiklikler puan ortalamasının 7,50, aşırı uyarılma puan ortalamasının 6,82, TSSB Kontrol Listesi Ölçeği toplam puan ortalamasının 22,51 olduğu gözlenmiştir. Yapılan Kolmogorov-Smirnov normallik test sonucuna göre itfaiyecilerin TSSB Kontrol Listesi Ölçeği ve alt boyut puanlarının normal dağılım göstermediği sonucuna varılmıştır (p<0,05).

Tablo 4. Bölgeye Göre Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği ve Alt Boyutları	Bölge	N	Ort.	S. Sapma	Sıra Ort.	Z	P
Yeniden Yaşama	Avrupa	100	5,23	4,83	89,21	-2,769	0,01*
	Anadolu	100	6,56	3,96	111,80		
Kaçınma	Avrupa	100	2,09	2,17	91,91	-2,140	0,03*
	Anadolu	100	2,50	1,85	109,09		
Olumsuz Değişiklikler	Avrupa	100	6,65	6,31	91,66	-2,169	0,03*
	Anadolu	100	8,35	6,04	109,34		
Aşırı Uyarılma	Avrupa	100	6,42	6,25	93,62	-1,689	0,09
	Anadolu	100	7,21	5,15	107,38		
Toplam	Avrupa	100	20,39	17,45	91,23	-2,266	0,02*
	Anadolu	100	24,62	15,08	109,77		

Z: Mann Whitney U Testi, *p<0,05

Avrupa bölgesinde çalışan itfaiyeciler ile Anadolu bölgesinde çalışan itfaiyecilerin aşırı uyarılma puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($p>0,05$); yeniden yaşama, kaçınma, olumsuz değişiklikler, TSSB kontrol listesi toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup ($p<0,05$), Anadolu bölgesinde çalışan itfaiyecilerin yeniden yaşama, kaçınma, olumsuz değişiklikler, TSSB kontrol listesi toplam puanları daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 5. Sahip Olunan Çocuk Sayılarına Göre Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Bölge	Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği ve Alt Boyutları	Çocuk Sayısı	N	Ort.	S. Sapma	Sıra Ort.	χ^2/F	p
Avrupa N=85	Yeniden Yaşama	Çocuk Yok	9	4,56	5,75	36,61	χ^2 6,918	0,08
		1 Çocuk	20	7,65	4,78	55,50		
		2 Çocuk	28	4,79	4,79	39,04		
		3 Çocuk ve Üstü	28	4,68	3,99	40,09		
	Kaçınma	Çocuk Yok	9	1,78	2,17	37,94	χ^2 7,773	0,051
		1 Çocuk	20	3,20	2,26	56,08		
		2 Çocuk	28	1,86	2,12	38,66		
		3 Çocuk ve Üstü	28	1,86	1,94	39,63		
	Olumsuz Değişiklikler	Çocuk Yok	9	5,11	5,58	38,61	χ^2 9,091	0,03*
		1 Çocuk	20	10,20	5,94	57,43		
		2 Çocuk	28	5,96	7,21	37,95		
		3 Çocuk ve Üstü	28	5,61	5,50	39,16		
	Aşırı Uyarılma	Çocuk Yok	9	5,22	4,63	39,50	χ^2 6,534	0,09
		1 Çocuk	20	9,25	5,92	55,18		
		2 Çocuk	28	6,57	7,62	40,25		
		3 Çocuk ve Üstü	28	5,39	5,82	38,18		
	Toplam	Çocuk Yok	9	16,67	16,01	38,56	χ^2 9,174	0,03*
		1 Çocuk	20	30,30	15,34	57,60		
		2 Çocuk	28	19,18	20,60	38,73		
		3 Çocuk ve Üstü	28	17,54	15,63	38,27		

Tablo 5. Sahip Olunan Çocuk Sayılarına Göre Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması (devam)

Bölge	Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği ve Alt Boyutları	Çocuk Sayısı	N	Ort.	S. Sapma	Sıra Ort.	χ^2/F	p
Anadolu N=87	Yeniden Yaşama	Çocuk Yok	6	7,83	3,31	53,67	χ^2 6,307	0,10
		1 Çocuk	14	4,50	3,96	31,61		
		2 Çocuk	37	7,24	3,94	49,35		
		3 Çocuk ve Üstü	30	6,33	4,21	41,25		
	Kaçınma	Çocuk Yok	6	3,67	2,42	56,75	χ^2 3,903	0,27
		1 Çocuk	14	1,79	1,81	35,54		
		2 Çocuk	37	2,62	1,75	46,82		
		3 Çocuk ve Üstü	30	2,37	1,97	41,92		
	Olumsuz Değişiklikler	Çocuk Yok	6	10,33	6,50	51,83	χ^2 2,061	0,56
		1 Çocuk	14	6,64	6,15	37,07		
		2 Çocuk	37	8,81	6,12	46,41		
		3 Çocuk ve Üstü	30	8,07	6,42	42,70		
	Aşırı Uyarılma	Çocuk Yok	6	9,50	4,04	59,00	χ^2 3,345	0,34
		1 Çocuk	14	5,57	4,07	38,04		
		2 Çocuk	37	7,22	5,05	45,72		
		3 Çocuk ve Üstü	30	6,57	5,46	41,67		
Toplam	Çocuk Yok	6	31,33	15,11	56,00	F 1,223	0,31	
	1 Çocuk	14	18,50	15,16	35,18			
	2 Çocuk	37	25,89	15,11	47,07			
	3 Çocuk ve Üstü	30	23,33	16,36	41,93			
N=172	Yeniden Yaşama	Çocuk Yok	15	5,87	5,06	83,27	χ^2 0,936	0,82
		1 Çocuk	34	6,35	4,67	90,18		
		2 Çocuk	65	6,18	4,46	89,33		
		3 Çocuk ve Üstü	58	5,53	4,16	82,01		
	Kaçınma	Çocuk Yok	15	2,53	2,39	88,50	χ^2 1,302	0,73
		1 Çocuk	34	2,62	2,17	93,59		
		2 Çocuk	65	2,29	1,94	86,61		
		3 Çocuk ve Üstü	58	2,12	1,96	81,71		
	Olumsuz Değişiklikler	Çocuk Yok	15	7,20	6,32	85,33	χ^2 2,148	0,54
		1 Çocuk	34	8,74	6,19	96,96		
		2 Çocuk	65	7,58	6,71	85,86		
		3 Çocuk ve Üstü	58	6,88	6,07	81,39		
	Aşırı Uyarılma	Çocuk Yok	15	6,93	4,77	91,90	χ^2 2,829	0,42
		1 Çocuk	34	7,74	5,48	96,56		
		2 Çocuk	65	6,94	6,24	86,50		
		3 Çocuk ve Üstü	58	6,00	5,62	79,21		
Toplam	Çocuk Yok	15	22,53	16,83	87,07	χ^2 2,175	0,54	
	1 Çocuk	34	25,44	16,15	96,00			
	2 Çocuk	65	23,00	17,85	87,02			
	3 Çocuk ve Üstü	58	20,53	16,14	80,21			

Anadolu bölgesinde çalışan 87 itfaiyecinin ve toplam 172 itfaiyecinin sahip oldukları çocuk sayılarına göre TSSB Kontrol Listesi Ölçeği ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0,05$). Avrupa bölgesinde çalışan 85 itfaiyecinin sahip oldukları çocuk sayılarına göre yeniden yaşama, kaçınma, aşırı uyarılma puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($p>0,05$); olumsuz değişiklikler, TSSB Kontrol Listesi toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup ($p<0,05$), farklılıkların hangi çocuk sayıları arasında olduğuna dair ikili karşılaştırmalar Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 6. Mesleğe Başlama Yaşlarına Göre Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Bölge	Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği ve Alt Boyutları	Mesleğe Başlama Yaşı	N	Ort.	S. Sapma	Sıra Ort.	Z/T	P	
Avrupa N=100	Yeniden Yaşama	< 26 Yaş	44	5,68	4,68	54,35	Z	0,24	
		≥ 26 Yaş	56	4,88	4,96	47,47	-1,183		
	Kaçınma	< 26 Yaş	44	2,09	2,02	51,81	Z	0,68	
		≥ 26 Yaş	56	2,09	2,30	49,47	-0,410		
	Olumsuz Değişiklikler	< 26 Yaş	44	7,09	6,03	53,15	Z	0,42	
		≥ 26 Yaş	56	6,30	6,56	48,42	-0,816		
	Aşırı Uyarılma	< 26 Yaş	44	7,30	6,54	54,80	Z	0,19	
		≥ 26 Yaş	56	5,73	5,98	47,13	-1,321		
	Toplam	< 26 Yaş	44	22,16	16,73	54,06	Z	0,28	
		≥ 26 Yaş	56	19,00	18,02	47,71	-1,088		
	Anadolu N=100	Yeniden Yaşama	< 26 Yaş	59	7,15	4,09	55,25	Z	0,04*
			≥ 26 Yaş	41	5,71	3,64	43,67	-1,969	
Kaçınma		< 26 Yaş	59	2,97	1,85	57,45	Z	0,00*	
		≥ 26 Yaş	41	1,83	1,66	40,50	-2,925		
Olumsuz Değişiklikler		< 26 Yaş	59	9,69	6,46	56,68	Z	0,01*	
		≥ 26 Yaş	41	6,41	4,83	41,61	-2,562		
Aşırı Uyarılma		< 26 Yaş	59	8,66	5,48	58,31	Z	0,00*	
		≥ 26 Yaş	41	5,12	3,80	39,26	-3,240		
Toplam		< 26 Yaş	59	28,47	15,90	57,83	T	0,00*	
		≥ 26 Yaş	41	19,07	11,93	39,95	3,208		
N=200	Yeniden Yaşama	< 26 Yaş	103	6,52	4,39	109,57	Z	0,02*	
		≥ 26 Yaş	97	5,23	4,45	90,87	-2,292		
	Kaçınma	< 26 Yaş	103	2,59	1,96	110,38	Z	0,01*	
		≥ 26 Yaş	97	1,98	2,05	90,01	-2,536		
	Olumsuz Değişiklikler	< 26 Yaş	103	8,58	6,39	110,56	Z	0,01*	
		≥ 26 Yaş	97	6,35	5,86	89,82	-2,544		
	Aşırı Uyarılma	< 26 Yaş	103	8,08	5,97	113,33	Z	0,00*	
		≥ 26 Yaş	97	5,47	5,16	86,87	-3,244		
	Toplam	< 26 Yaş	103	25,78	16,48	112,50	Z	0,00*	
		≥ 26 Yaş	97	19,03	15,66	87,76	-3,022		

Z: Mann Whitney U Testi, T: Bağımsız Örneklem T Testi, *p<0,05

Avrupa bölgesinde çalışan 100 itfaiyecinin mesleğe başlama yaşlarına göre TSSB Kontrol Listesi Ölçeği ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0,05$). Anadolu bölgesinde çalışan 100 itfaiyecinin mesleğe başlama yaşlarına göre TSSB Kontrol Listesi Ölçeği ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup ($p<0,05$), mesleğe 26 yaşın altında başlayan itfaiyecilerin yeniden yaşama, kaçınma, olumsuz değişiklikler, aşırı uyarılma, TSSB Kontrol Listesi Ölçeği toplam puanları daha yüksek bulunmuştur. Toplam 200 itfaiyecinin mesleğe başlama yaşlarına göre TSSB Kontrol Listesi Ölçeği ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup ($p<0,05$), mesleğe 26 yaşın altında başlayan itfaiyecilerin yeniden yaşama, kaçınma, olumsuz değişiklikler, aşırı uyarılma, TSSB Kontrol Listesi Ölçeği toplam puanları daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 7. Gelir Düzeylerine Göre Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Bölge	Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi Ölçeği ve Alt Boyutları	Gelir Düzeyi	N	Ort.	S. Sapma	Sıra Ort.	χ^2/F	P
Avrupa N=100	Yeniden Yaşama	Düşük	6	9,33	6,19	70,92	χ^2 3,311	0,19
		Orta	88	5,00	4,67	49,46		
		Yüksek	6	4,50	4,81	45,33		
	Kaçınma	Düşük	6	5,17	1,84	85,58	χ^2 10,267	0,01*
		Orta	88	1,94	2,09	48,76		
		Yüksek	6	1,17	0,98	41,00		
	Olumsuz Değişiklikler	Düşük	6	13,50	4,93	81,50	χ^2 7,410	0,03*
		Orta	88	6,18	6,14	48,48		
		Yüksek	6	6,67	6,95	49,08		
	Aşırı Uyarılma	Düşük	6	9,83	7,81	65,50	χ^2 1,859	0,40
		Orta	88	6,27	6,19	49,82		
		Yüksek	6	5,17	5,46	45,42		
	Toplam	Düşük	6	37,83	18,69	77,25	χ^2 5,553	0,06
		Orta	88	19,40	16,94	49,06		
		Yüksek	6	17,50	17,03	44,92		
Anadolu N=100	Yeniden Yaşama	Düşük	9	5,78	3,07	46,17	χ^2 1,043	0,59
		Orta	87	6,71	4,01	51,52		
		Yüksek	4	5,00	5,03	38,13		
	Kaçınma	Düşük	9	1,89	1,69	40,94	χ^2 1,417	0,49
		Orta	87	2,59	1,87	51,80		
		Yüksek	4	2,00	1,83	43,75		
	Olumsuz Değişiklikler	Düşük	9	6,33	4,82	41,22	χ^2 3,052	0,22
		Orta	87	8,74	6,17	52,34		
		Yüksek	4	4,50	4,12	31,25		
	Aşırı Uyarılma	Düşük	9	5,89	3,92	43,94	χ^2 2,798	0,25
		Orta	87	7,52	5,25	52,13		
		Yüksek	4	3,50	4,12	29,75		
	Toplam	Düşük	9	19,89	11,58	42,22	F 1,436	0,24
		Orta	87	25,55	15,31	52,22		
		Yüksek	4	15,00	14,45	31,75		
N=200	Yeniden Yaşama	Düşük	15	7,20	4,72	118,00	χ^2 2,214	0,33
		Orta	175	5,85	4,42	99,94		
		Yüksek	10	4,70	4,62	84,00		
	Kaçınma	Düşük	15	3,20	2,37	122,63	χ^2 3,612	0,16
		Orta	175	2,26	2,01	99,77		
		Yüksek	10	1,50	1,35	80,00		
	Olumsuz Değişiklikler	Düşük	15	9,20	5,93	118,53	χ^2 2,303	0,32
		Orta	175	7,45	6,27	99,89		
		Yüksek	10	5,80	5,81	84,05		
	Aşırı Uyarılma	Düşük	15	7,47	5,88	107,50	χ^2 1,926	0,38
		Orta	175	6,89	5,76	101,25		
		Yüksek	10	4,50	4,79	76,90		
	Toplam	Düşük	15	27,07	16,86	116,43	χ^2 2,598	0,27
		Orta	175	22,46	16,40	100,40		
		Yüksek	10	16,50	15,24	78,40		

χ^2 : Kruskal Wallis H Testi, F: Tek Yönlü Varyans Analizi, *p<0,05

Anadolu bölgesinde çalışan 100 itfaiyecinin ve toplam 200 itfaiyecinin gelir düzeylerine göre TSSB Kontrol Listesi Ölçeği ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir (p>0,05). Avrupa bölgesinde çalışan 100 itfaiyecinin gelir düzeylerine göre yeniden yaşama, aşırı uyarılma, TSSB Kontrol Listesi Ölçeği toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı (p>0,05); kaçınma, olumsuz değişiklik puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup (p<0,05), farklılıkların hangi gelir düzeyleri arasında olduğuna dair ikili karşılaştırmalar Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Avrupa Bölgesinde Çalışan İtfaiyecilerin Gelir Düzeylerine Göre Kaçınma, Olumsuz Değişiklikler Puanlarının İkili Karşılaştırması

Gelir Düzeyi		Avrupa	
		Kaçınma P	Olumsuz Değişiklikler p
Düşük	Orta	0,002*	0,006*
	Yüksek	0,007*	0,091
Orta	Düşük	-	-
	Yüksek	0,518	0,975
Yüksek	Düşük	-	-
	Orta	-	-

p: Mann Whitney U Testi, *p<0,05

Avrupa bölgesinde çalışan 100 itfaiyecinin kaçınma, olumsuz değişiklik puanları arasındaki farklılıkların hangi gelir düzeyleri arasında olduğuna dair ikili karşılaştırmalarında gelir düzeyi düşük olan itfaiyeciler ile gelir düzeyi orta olan itfaiyecilerin kaçınma, olumsuz değişiklik puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup (p<0,05), gelir düzeyi düşük olan itfaiyecilerin kaçınma, olumsuz değişiklik puanları daha yüksek bulunmuştur. Gelir düzeyi düşük olan itfaiyeciler ile gelir düzeyi yüksek olan itfaiyecilerin olumsuz değişiklik puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı (p>0,05); kaçınma puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup (p<0,05), gelir düzeyi düşük olan itfaiyecilerin kaçınma puanları daha yüksek bulunmuştur. Gelir düzeyi orta olan itfaiyeciler ile gelir düzeyi yüksek olan itfaiyecilerin kaçınma, olumsuz değişiklik puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (p>0,05).

4. Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın sonucuna göre, İstanbul ili genelinde itfaiyecilerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu görülmemekle beraber Anadolu bölgesinde çalışan itfaiyecilerin yeniden yaşama, kaçınma, olumsuz değişiklik puanları daha yüksek bulunmuştur. İtfaiye çalışanlarının yaş, eğitim düzeyi, medeni durum ve meslekte çalışma süresi değişkenlerine bağlı olarak TSSB Kontrol Listesi Ölçeği ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Toplam 200 itfaiyecinin mesleğe başlama yaşlarına göre TSSB Kontrol Listesi Ölçeği ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup, mesleğe 26 yaşın altında başlayan itfaiyecilerin yeniden yaşama, kaçınma, olumsuz değişiklikler, aşırı uyarılma, TSSB Kontrol Listesi toplam puanları daha yüksek bulunmuştur. Avrupa yakasında çalışan ve 1 çocuk sahibi itfaiyecilerde olumsuz değişiklikler ve TSSB Kontrol Listesi Ölçeği toplam puanları daha yüksek bulunmuştur. Avrupa bölgesinde çalışan gelir düzeyi düşük olan itfaiyeciler ile gelir düzeyi orta düzeyde olan itfaiyeciler karşılaştırıldığında gelir düzeyi düşük olan itfaiyecilerin kaçınma, olumsuz değişiklik puanları daha yüksek bulunmuştur. Gelir düzeyi düşük olan itfaiyeciler ile gelir düzeyi yüksek olan itfaiyeciler karşılaştırıldığında gelir düzeyi düşük olan itfaiyecilerin kaçınma puanları daha yüksek bulunmuştur. Acil müdahale ekipleri ile yapılan bir çalışmada ekonomik düzeyi düşük olan çalışanların TSSB'ye oldukça yakın oldukları görülmüştür (Perrin vd. 2007). TSSB ile sosyodemografik risk faktörlerinin incelendiği bir çalışmada düşük gelir düzeyine sahip olmak bir risk faktörü olarak gösterilmiştir (Morgan, 2009). Bu bulgular yardımıyla tehlikeli bir görev icra eden itfaiyecilerin stres düzeylerinin ekonomik kaygılarla daha da arttığı, dolayısıyla TSSB geliştirmeye daha açık hale geldikleri söylenebilir.

Yapılan çalışmada toplam 200 itfaiyecide TSSB Kontrol Listesi Ölçeği toplam puan ortalamasının 22,51 olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmada kullanılan ölçeğe göre 31- 33 'den düşük puanlar bireylerin TSSB'nin eşik altı semptomlarına sahip olduğunu veya TSSB kriterlerini karşılamadığını gösterebilir. Eşik altı TSSB, travmatik bir olaydan sonra bazı Travma Sonrası Stres Bozukluğu semptomlarının yaşandığı anlamına gelir, ancak bu semptomlar TSSB tanı kriterlerini karşılamak için yeterli değildir. Araştırmada eşik altı TSSB belirtilerine sahip oldukları görülen itfaiye çalışanlarında Tükenmişlik Sendromu incelenmemiş olup bu konunun ileriki çalışmalarda araştırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada, TSSB toplam puanları ve alt boyut puanları bölgelere göre farklılık gösterdiği belirlenirken, TSSB Kontrol Listesi Ölçeği toplam ve alt boyut puanlarının yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarıyla Del Ben

vd (2006) tarafından daha önce itfaiyeciler hakkında elde edilen sonuçlar uyum içerisindedir. Yapılan çalışmadan elde edilen bulgular sonucunda; eğitim değişkeni ile TSSB toplamı ve alt boyutlarından kaçınma, yeniden yaşama, aşırı uyarılma, olumsuz değişimler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki ($p>0.05$) bulunamamıştır. Yapılan çalışmadan elde edilen istatistiksel bulgular sonucunda katılım grubunda bulunan itfaiyecilerin medeni durumlarının TSSB toplamı ve alt boyutlarından kaçınma, yeniden yaşama, aşırı uyarılma, olumsuz değişimler üzerinde anlamlı bir fark ($p>0.05$) oluşturmadığı saptanmıştır. Dolayısı ile itfaiyecilerin evli, bekar veya boşanmış ya da dul olmalarına göre TSSB belirti düzeyleri farklılaşmamaktadır. Çalışmaya paralel olarak yapılan bir çalışmada medeni durum ile TSSB arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı saptanmıştır (Braun, 1993). Ayrıca meslekte çalışma süresi değişkeni ile TSSB toplamı ve alt boyutlarından kaçınma, yeniden yaşama, aşırı uyarılma, olumsuz değişiklikler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki ($p>0.05$) bulunamamıştır. Del Ben vd. tarafından 2006 yılında gerçekleştirilen ve ABD’de çalışan 131 itfaiye çalışanın katıldığı bir çalışmada çoğunluğu ortalama 14 yıl çalışmasına ve birden fazla travmatik olayla karşılaşmasına rağmen TSSB ile çalışma süresi arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı rapor edilmiştir. Bu çalışmada, hizmet yılı ile TSSB arasında bir ilişki bulunmadığı sonucu Beaton vd. 1999 yılında yaptıkları çalışmanın sonucu ile uyum içerisindedir. Bu çalışmada, katılım grubunda yer alan Avrupa bölgesinde çalışan itfaiyecilerin mesleğe başlama ve TSSB Kontrol Listesi Ölçeği ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Diğer yandan, Anadolu bölgesinde çalışan 100 itfaiyecinin mesleğe başlama yaşlarına göre TSSB Kontrol Listesi Ölçeği ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiş olup ($p<0,05$), mesleğe 26 yaşın altında başlayan itfaiyecilerin yeniden yaşama, kaçınma, olumsuz değişiklikler, aşırı uyarılma, TSSB Kontrol Listesi Ölçeği toplam puanları daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca toplam 200 itfaiyecinin mesleğe başlama yaşlarına göre TSSB Kontrol Listesi Ölçeği ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup ($p<0,05$); mesleğe 26 yaşın altında başlayan itfaiyecilerin yeniden yaşama, kaçınma, olumsuz değişiklikler, aşırı uyarılma, TSSB Kontrol Listesi Ölçeği toplam puanları daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuçlarla uyumlu olarak Heinrichs vd., (2006) tarafından yapılan bir çalışmada, genç yaşta itfaiyeci olarak işe başlamak TSSB belirtileri açısından bir risk faktörü oluşturmaktadır. TSSB gelişimi için hangi faktörlerin itfaiyecileri daha büyük riske sokabileceğini inceleyen diğer bir çalışmada ise genç yaşta itfaiyeci olarak çalışmaya başlamak ile TSSB arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Del Ben vd., 2006). Bu çalışmadan elde edilen tüm bu sonuçların özellikle genç yaşta mesleğe başlayan itfaiyecilere psikolojik destek verilmesinin önemli olduğunu göstermektedir. Halihazırda bünyesinde psikolog bulundurmayan İstanbul Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığının ileride çalışanlarına psikolojik destek sunacak birimleri oluşturmasının faydalı olacağı açıktır.

Kaynaklar

- Beaton, R., Murphy S., Johnson, C., Pike, K., Corneil, W., (1999). Coping responses and posttraumatic stress symptomatology in urban fire service personnel. *Journal of Trauma Stress*, 12(2), 293–308. <https://dx.doi.org/10.1023/A:1024776509667>
- Bezabh, Y.H., Abebe, S.M., Fanta, T., Tadese, A., Tulu, M., (2018). Prevalence and associated factors of post-traumatic stress disorder among emergency responders of Addis Ababa Fire and Emergency Control and Prevention Service Authority, Ethiopia: Institution-based, cross-sectional study. *BMJ open*, 8(7). <https://dx.doi.org/10.1136/bmjopen-2017-020705>
- Bonanno, G.A., (2004). Loss, Trauma, and Human Resilience: Have We Underestimated the Human Capacity to Thrive After Extremely Aversive Events? *American Psychologist*, 59(1), 20–28.
- Boysan, M., Ozdemir, G., Ozdemir, O., Selvi, Y., Yılmaz, E. ve Kaya, N., (2017). Psychometric properties of the Turkish version of the PTSD Checklist for Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition (PCL-5). *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*, 27(3), 306-316. <https://dx.doi.org/10.1080/24750573.2017.1342769>
- Braun, B.G., (1993). Multiple Personality Disorder and Posttraumatic Stress Disorder. Wilson, J., P. ve Raphael, B., (Ed.). *International Handbook of Traumatic Stress Syndromes* içinde (s. 35-47). The Plenum Series on Stress and Coping. Boston: Springer. https://dx.doi.org/10.1007/978-1-4615-2820-3_3
- Comer, R.J., (2013). *Abnormal Psychology* (8th ed.), New York: Worth Publishers.
- Corneil, W., (1995). Traumatic stress and organizational strain in the fire service. L. R. Murphy, J. J. Hurrell, Jr., S., L., Sauter ve G., P., Keita (Ed.). *Job stress interventions* içinde (s. 185–198). New York: American Psychological Association.
- Del Ben, K., S., Scotti, Jr, Chen, Y., Fortson, B., L., (2006). Prevalence of posttraumatic stress disorder

symptoms in firefighters. *Work & Stress*, 20(1), 37-48. <https://dx.doi.org/10.1080/02678370600679512>

Heinrichs M., Wagner D., Schoch, W., Soravia, L., Hellhammer, D., Ehlert, U., (2006). Predicting Posttraumatic Stress Symptoms From Pretraumatic Risk Factors: A 2-Year Prospective Follow-Up Study in Firefighters. *The American Journal of Psychiatry*, 162(12), 2276-2286. <https://dx.doi.org/10.1176/appi.ajp.162.12.2276>

Iribarren, J., Prolo, P., Neagos, N., Chiappelli, F., (2005). Post-traumatic stress disorder: evidence-based research for the third millennium. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 2(4), 503-12. <https://dx.doi.org/10.1093/ecam/neh127>

Javidi, H, Yadollahie, M., (2012). Post-traumatic Stress Disorder. *International Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 3(1), 2-9.

Marx, B., P., Sloan, D., M., (2005). Peritraumatic dissociation and experiential avoidance as predictors of posttraumatic stress symptomatology. *Behavior Research and Therapy*, 43(5), 569-83.

Morgan, O., J., (2009). Thoughts on the Interaction of Traum, Addiction and Spirituality. *Journal of Addiction and Offender Counseling*, 30, 5-15. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1874.2009.tb00052.x>

Grunberg, N., E., Berger, S., S., (2009). The Impact of 9/11 on Stress, Health, and Health Risk Behaviors among Adolescents. Morgan M.J. (Ed.). *The Impact of 9/11 on Psychology and Education. The Day that Changed Everything* içinde (s. 173-185). New York: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230101593_13

Öztürk, O., Uluşahin, N., A., (2016). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri.

Perrin, M., A., DiGrande, L., Wheeler, K., Thorpe, L., Farfel, M., Brackbill, R., (2007). Differences in PTSD prevalence and associated risk factors among World Trade Center disaster rescue and recovery workers, *American Journal of Psychiatry*, 164(9), 1385-94. <https://dx.doi.org/10.1176/appi.ajp.2007.06101645>

Ruzek, J., Hoffman, J., Ciulla, R., P., Prins, A., Kuhn, E. ve Gahm, G., A., (2011). Bringing internet-based education and intervention into mental health practice: afterdeployment.org. *European Journal of Psychotraumatology*, 2(1), 1-9.

.Conflict of Interest / Çıkar Çatışması

Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
No conflict of interest was declared by the authors.